

2 december 2024
Utbildningsdepartementet
Dnr: U2024/01680

Föreningen för folkbildningsforskning yttrande över Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42)

Föreningen för folkbildningsforskning (FFFF) är en mötesplats för verksamma inom forskning och folkbildning. Föreningen initierar, stimulerar och stödjer forskning och andra studier om folkbildning, bidrar till spridning av resultat av forskning och av andra studier om folkbildning, verkar för att ny kunskap kommer till användning inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet och verkar för mångfald och inkludering inom forskning om folkbildning.

FFFF välkomnar Folkbildningsutredningens gedigna betänkande som innehåller flera väl avvägda förslag och bedömningar. Utredningens bakgrundsbeskrivning och redovisning av folkbildningens utveckling fram till utredningens tillsättande är genomarbetad. FFFF saknar en del i utredningen som handlar om forskning, vilket varit en väl utvecklad del i tidigare statliga utredningar.

FFFF lämnar här sina synpunkter på de delar av utredningen som berör forskning och andra studier om folkbildning.

7.3.2 Genomförda statliga utvärderingar

FFFF delar uppfattningen att den statliga utvärderingen av folkbildningen kan utvecklas. I avsaknaden av en struktur för statlig utvärdering har en stor del av utvärderingen av folkbildningen genomförts av Folkbildningsrådet, i samarbete med från rådet fristående forskare. Som utredningen konstaterat har det sedan självförvaltningsmodellens införande ansetts angeläget att rådet har "en nära och frekvent kontakt med forskare." Det är FFFF:s uppfattning att denna form för utvärdering har varit gynnsam, och medfört att forskningsfältet för folkbildningsforskning har stärkts och utvecklats. FFFF anser att utvärderingar även i framtiden bör genomföras av eller i nära kontakt med forskare.

FFFF kan konstatera att tidigare statliga utvärderingar genomförts av en rad olika myndigheter, med olika närhet till civilsamhället. FFFF anser att det är angeläget att utvärderingen av folkbildningen görs av aktörer som förstår civilsamhällets särart och skillnaderna mellan ideell och offentlig sektor.

13.1.4 SISU Idrottsutbildarna bör inkluderas i den officiella statistiken för studieförbunden

FFFF har ingen synpunkt på förslaget att Statistiska centralbyrån (SCB) ska ges i uppdrag att samla in statistik om SISU Idrottsutbildarna och inkludera dessa i den officiella statistiken om studieförbunden. Det är välkommet att statistik om hela folkbildningen samlas och görs lätt tillgänglig.

Det bör påpekas att SISU och de studieförbund som får statsbidrag från Folkbildningsrådet har skilda verksamhetsformer och att verksamheterna därför inte kan jämföras direkt. Om samma indikatorer skulle användas för att utvärdera samtliga studieförbund inklusive SISU finns risken att SISU och de övriga studieförbunden skulle jämföras med varandra, vilket skulle bli missvisande. En indikator som utgår från statistik om samtliga studieförbund skulle brista i jämförbarhet och lätt kunna missförstås eller missbrukas.

FFFF avstyrker förslaget att SCB:s föreslagna uppdrag ska finansieras från utgiftsområde 17 anslag 14:1 Statsbidrag till studieförbund. FFFF noterar att alla folkbildningens aktörer är ekonomiskt pressade och anser att alla utredningens förslag ska vara fullt finansierade av staten, för att inte folkbildningsverksamheten ska bli lidande.

15.2 Uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen bör utvecklas

FFFF delar utredningens bedömning att uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen bör utvecklas.

FFFF noterar att utredningen ansluter sig till en stor skara röster som efterfrågar tydligare effektutvärderingar av folkbildningen. FFFF ifrågasätter om den sortens utvärderingar som utredningen efterfrågar verkligen är möjlig att genomföra. Eftersom folkbildningen funnit i hundra år, når många och tros ha en effekt på samhället som helhet går det inte att göra studier med en kontrollgrupp – det finns helt enkelt inget Sverige utan folkbildning att jämföra med. Vissa försök har dock gjorts för att synliggöra effekter hos individer. Här kan Folkbildningsrådets utvärderingar Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden och Folkbildning och landets kompetensförsörjning särskilt nämnas.

Folkbildning är en komplex verksamhet som måste fångas med olika metoder. Indikatorerna ska fånga det som är mätbart, men många viktiga aspekter av folkbildningen är inte mätbara. Det är viktigt att även de värden som inte är mätbara tillmäts betydelse när folkbildningen bedöms.

15.3 En ny modell för uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen ska införas

FFFF tillstyrker förslaget att utveckla modellen för uppföljning och utvärdering. FFFF delar utredningens uppfattning att folkbildningen skulle tjäna på en mer omfattande och regelbunden extern utvärdering. FFFF anser att det är angeläget att utvärderingen av folkbildningen görs av en aktör som förstår civilsamhällets särart och skillnaderna mellan ideell och offentlig sektor. Därför är det välkommet att utvärderingsuppdraget placeras permanent hos en och samma myndighet, som därigenom får förutsättningar för att bygga upp relevant kompetens och långsiktighet i verksamheten.

15.4 Myndigheten för kulturanalys ska utvärdera effekterna av statens stöd till folkbildningen

FFFF välkomnar utredningens förslag om en permanent statlig utvärdering. FFFF ser stora möjligheter i att Myndigheten för kulturanalys (MYKA), IFAU och CIF uppdras att utifrån de folkbildningspolitiska målen utvärdera, analysera och redovisa resultat och effekter av statens stöd till folkbildningen. Samtidigt har FFFF ett antal farhågor, som vi redogör för nedan.

FFFF anser att det är angeläget att den aktör som ges i uppdrag att utvärdera folkbildningen fortsatt ska ha en nära kontakt med forskare från olika discipliner. En expertgrupp med forskare från olika lärosäten skulle kunna vara ett bra stöd för den aktör som ges uppdraget att utvärdera folkbildningen. En sådan modell skulle gynnas av ett friare utvärderingsuppdrag där analyser initieras utifrån vetenskaplig relevans och praktisk kunskap. FFFF uppfattar att utredningen presenterat en modell som ska möjliggöra en större politisk styrning. FFFF ifrågasätter att regeringen är den aktör som kan göra bäst prioriteringar för forskningsfältet.

I nuvarande modell är Folkbildningsrådets utvärderingsverksamhet en viktig del av forskningsfältet runt folkbildningen. Särskilt viktigt är Folkbildningsrådets roll som understödjare och initiativtagare för studier om studieförbunden, eftersom forskning om studieförbunden är utspridd mellan olika discipliner såsom olika samhällsvetenskaper, humaniora, pedagogik och didaktik. Således är forskningsfältet utspritt och Folkbildningsrådet har genom sin utvärderingsverksamhet bidragit till att samla, synliggöra och utveckla forskningsfältet. Folkbildningsrådets studier har ofta genomförts av disputerade forskare och hållit hög vetenskaplig kvalitet. Genom att Folkbildningsrådets medlemmar verkar inom folkbildningens praktik och de som utför utvärderingarna är forskare, utgör Folkbildningsrådets utvärderingsverksamhet ett möte mellan praktik och forskning, som med stor framgång kunnat identifiera områden att studera som har haft hög relevans, och komma till slutsatser som varit värdefulla för folkbildningsverksamheten. FFFF anser att Folkbildningsrådet fortsatt bör ha en roll som initiativtagare till studier om folkbildningen.

FFFF har ett särskilt engagemang i praktisk forskning, där studien utgör ett möte mellan forskare och praktiker. Sådan forskning är en kvalitetshöjande insats genom att praktiker inom folkbildningen får ta del av kunskap som finns inom forskningen. Utvärdering och granskning bör syfta till

förbättring och utveckling. I det fall utvärderingsuppdraget överförs till MYKA är det angeläget att myndighetens uppdrag medger en fortsatt nära kontakt mellan utvärderingsmyndigheten, forskningen och folkbildningens praktiker.

15.4.1 Beskrivning av myndighetens uppdrag

FFFF delar utredningens uppfattning att det är rimligt, med tanke på att kunskap om folkbildningen är spridd och utvärdering även görs av andra aktörer, att den samlade utvärderingen genomförs utifrån underlag från olika källor: statistik, indikatorer för de folkbildningspolitiska målen, myndighetens egna utvärderingar och analyser samt analyser och utvärderingar som gjorts av IFAU, Centrum för idrottsforskning och övriga relevanta aktörer”, men saknar i detta sammanhang ett omnämnande av de forskningsfält som byggts upp särskilt kring folkhögskolan och studieförbunden.

FFFF välkomnar att Myndigheten utöver regeringsuppdrag ska kunna genomföra egeninitierade analyser, men befarar att myndigheten i praktiken kommer ha begränsade möjligheter att göra egeninitierade utvärderingar om myndigheten inte får tillräcklig resursättning för detta ändamål. Om så blir fallet ser FFFF en allvarlig risk att viktiga värden i nuvarande modell går förlorade.

Med Folkbildningsrådet nuvarande samlade ansvar för utvärdering har folkbildningen inte bara utvärderats utifrån statens syften med statsbidraget, utan rådet har också genomfört värdefulla utvärderingar på egna initiativ, av effekter av folkbildningen som ligger utanför de statliga syftena. Exempelvis har Folkbildningsrådet publicerat utvärderingar av folkbildningens bidrag till nyanländas integration, till kompetensförsörjning och till föreningslivet i glesbygder. Inget av detta har varit utvärderingar utifrån staten mål eller syften, men utvärderingarna har synliggjort folkbildningens bidrag på dessa områden. Dessa utvärderingar har varit värdefulla och bidragit till förståelsen för folkbildningens bidrag till samhällsutvecklingen: utan dessa utvärderingar hade utredningen sannolikt presenterat ett annat förslag till målformulering för folkbildningspolitiken.

Mot denna bakgrund ifrågasätter FFFF utredningen bedömning ”att analyser och utvärderingar som MYKA ska genomföra framför allt ska vara inriktade på regeringens behov av kunskaper och underlag för beslut.” FFFF befarar att denna bedömning ska få som konsekvens att forskningsfältet i alltför stor utsträckning blir politiskt styrt, och att den kunskap, och de kunskapsbehov, som finns i olika forskningsmiljöer och inom folkbildningsorganisationerna inte tillgodoses i modellen. Detta skulle vara en stor förlust för folkbildningsforskningen.

FFFF har ingen invändning mot bedömningen att statistikansvaret för folkbildningsstatistiken fortsatt bör ligga hos Statistiska centralbyrån (SCB). Och välkomnar att utredningen poängterar att et är viktigt att SCB medverkar till en effektiv och smidig tillgång till relevant statistik som MYKA behöver för att genomföra sitt uppdrag. Det bör påpekas att statistiken också bör vara tillgänglig för andra användare, inte minst forskare och folkbildningens organisationer.

15.7 Delar av Folkbildningsrådets och SISU Idrottsutbildarnas utvärderingsverksamhet bör ses över

FFFF delar utredningens bedömning om att gränsdragningen mellan folkbildningsaktörernas och statens utvärderingar bör ses över av såväl folkbildningsaktörerna som regeringen. FFFF anser att en sådan översyn bör ha som målsättning att inga viktiga perspektiv ska gå förlorade om en del av Folkbildningsrådets och SISU Idrottsutbildarnas utvärderingsverksamhet flyttas till en myndighet.

Samtidigt är det angeläget att den föreslagna utvärderingsverksamheten inte bara medför en ökning av mängden utvärdering och analys av folkbildningen. Även den utvärdering som genomförs av Folkbildningsrådet och SISU idrottsutbildarna samt av staten kräver i regel en motprestation även av de studieförbund och folkhögskolor som utvärderas. I en tid när de administrativa kraven på folkbildningen ökar samtidigt som resurserna minskar, är det angeläget att utvärderingsverksamheten utformas så att den blir ändamålsenlig och effektiv. Det kan innebära att en del av den nuvarande utvärderingen och analysen ersätts i den nya modellen.

20.17 Finansiering

FFFF avstyrker utredningens förslag om att de medel som enligt utredningens beräkning ska tillföras ett flertal myndigheter ska finansieras från anslag 14:1 och 14:2 under utgiftsområde 17. FFFF motsätter sig att finansiera ökad administration med att ta resurser från folkbildningsverksamheten som redan är ekonomiskt ansträngd. Alla åtgärder med anledning av utredningen bör vara fullt finansierade av staten, med medel utanför folkbildningsanslagen.

Linus Olofsson

Ordförande
Föreningen för Folkbildningsforskning